BANDOMIEJI KASINĖJIMAI KELMĖS RAJONE 1974 METAIS

Bronius Dakanis

1974 m. rugpiūčio mėn. MMT kartu su Respublikiniu žemėtvarkos projektavimo institutu žvalgė Kelmės rajono archeologinius paminklus. Be paminklų pažymėjimo žemėlapiuose ir jų aprašymo buvo atlikti bandomieji kasinėjimai Budraičių kapinyne, Lapučių ir Noruišių pilkapiuose[1].

Budraičių kapinynas yra Tytuvėnų apylinkėje, apie 1 km į PR nuo Kuršių pilkapių. Čia buvo dvi kalvelės, savo išore panašios į pilkapius ir vadintos Budraičių kapukais ir Gyže[2]. Budraičių kapukai buvo tarp ariamų laukų, krūmais apaugusioje kalvelėje, kuri turėjo apie 12 m skersmens ir 3 m aukščio. 1972 m. ją nulygino melioratoriai. Išskyrus žmonių kaulus, jokių kitų radinių niekas nepastebėjo.

Apie 0,5 km į P nuo buvusių Budraičių kapukų, ariamo lauko pakraštyje, yra antroji kalvelė - Gyžė. Iš P ir PV ją siekia pelkėtas miškas. Gyžės Š dalis apaugusi krūmais. 1936-1936 m. kaimo gyventojai čia kasė bulviarūsius.

Kalvelės P dalyje Š-P kryptimi buvo iškasta bandomoji 3x8 m dydžio perkasa. Perkasoje žemė beveik visur permaišyta, įvairiame gylyje aptikta daug pavienių žmonių kaulų, V-VII a. ir XVI-XVII a. raninių: įmovinis kirvis, įmovinis karklo lapo formos ietigalis, peilis, žalvarinė lankinė segė žvaigždine kojele, žalvarinis įvijinis žiedas, dvi žalvarinės juostinės apyrankės, antkaklių, jų tarpe sidabrinės su kil-

---

[1] Б. Даканис, Ю. Маркелевичюс, Раскопки в Кельмеском районе, - АО 1974 года, М., 1975, с. 404-405.

[2] Valstybės Archeologijos Komisijos (toliau - VAK) byla Nr. 14, p. 31.

pele ir kabliuku, dalys bei geležinė sagtis, akmeninis galąstuvėlis ir pakabutis - žalvariu apkaustytas lokio nagas.

Geriau išliko V-VI a. kapas Nr. 5: mirusysis palaidotas 0,8 m gylyje, galva V kryptimi, aukštielninkas, ištiestomis kojomis, rankos sulenktos ir sudėtos ant juosmens. Prie kairės alkūnės buvo padėtas geležinis peilis, o skersai blauzdikaulių - masyvus geležinis įmovinis kirvis. Kapas Nr. 1 ir Nr. 2 buvo suardyti, pavyko nustatyti tik, kad mirusieji juose palaidoti 0,75 ir 0,8 m gylyje, galva ŠV ir PV kryptimi.

XVI-XVII a. priklauso kapai Nr. 3, 4, 6 ir 7. Kape Nr. 3 0,9 m gylyje rasti moters griaučiai galva V kryptimi, kairė ranka padėta ant krūtinės, dešinė - ant dubens. Dešinėje galvos pusėje rastas žalvarinis juostinis žiedas. Tame pat gylyje kape Nr. 4 mirusysis palaidotas taip pat aukštielninkas, galva ŠV kryptimi, kairė ranka ištiesta, dešinė sulenkta ir padėta ant juosmens. Kapuose Nr. 6 ir 7 mirusieji palaidoti 1,3 ir 1,2 m gylyje, aukštielninki, galvomis į ŠV, rankos ištiestos prie šono. Kiti kapai buvo net 2 m gylio duobėse, griaučiai apsemti vandeniu ir beveik visiškai sunykę. Čia rastos tik dvi atsitiktinės XVI a. monetos.

Taigi bandomieji kasinėjimai parodė, kad Budraičių Gyžės kalvoje žmonės buvo laidojami V-VIII a. ir XVI-XVII a.

Lapučių pilkapiai, vad. Švedkapiais, yra Tytuvėnų apylinkėje, kairėje kelio Tytuvėnai-Pašakarnis-Plekaičiai. Čia neaukštoje kalvelėje matyti trijų 8-10 m skersmens pilkapių akmenų vainikų fragmentai. Pilkapių sampilus, atrodo, nulygino po pirmojo pasaulinio karo. Žinoma, kad tuo metu čia stovėjo kaimo kalvė. 1956 m. akmenų vainikai buvo ardomi, ir jų akmenys vežami statyboms, pilkapyno R pakraštyje pradėtas kasti žvyras. Kaimo gyventojai prisimena, kad apie 1925 m. pilkapius kasinėjo nežinomas asmuo. Tada jis atkasęs kapus su radiniais

(buvę rasta antkaklių su pakabučiais, apyrankių).

1974 m. buvo iškastos trys perkasos: I perkasa (8x2,5 m dydžio) kasta pilkapyno PV dalyje ŠV-PR kryptimi. Ji apėmė suardyto pilkapio šiaurinę pusę, kur atsidengė vainikas, krautas iš didelių (60-90 cm skersmens) akmenų. Vidinėje vainiko dalyje kapų nepastebėta, 15 cm gylyje aptiktas pavienis geležinis įmovinis ietigalis rombo formos plunksna. Išorinėje vainiko pusėje, perkasos ŠV dalyje, 1,15 m gylyje nuo žemės paviršiaus ir 0,6 m žemiau vainiko akmenų apačios aptiktas kapas Nr. 1. Griaučiai blogai išlikę. Pavyko nustatyti, kad mirusysis buvęs palaidotas aukštielninkas, galva į V, ant krūtinės sudėtomis rankomis. Kojos ištiestos ir truputį paeina po pilkapio vainiko akmenimis. Prie griaučių jokių įkapių neaptikta.

Žvyrduobės pakraštyje ŠV-PR kryptimi iškasta II perkasa (10x1 m dydžio). 40-60 cm gylyje aiškiai išsiskyrė dviejų kapų duobės. Kape Nr. 2 0,9 m gylyje aptikti griaučiai, gulėję galva į PV. Kojos ištiestos ir suglaustos, dešinė ranka sulenkta ir padėta ant krūtinės, o kairė labai sulenkta ir padėta ant kairiojo peties. Ant kaklo buvo žalvarinė antkaklė kūginiais galais, o pakaušio srityje - geležinė yla su išlikusio medinio koto liekana. 2 m į ŠV nuo kapo Nr. 2, 1,1 m gylyje, kape Nr. 3 griaučiai taip pat gulėjo ant nugaros, galva į Š, kojos ištiestos, rankos tokioje pat padėtyje, kaip ir kape Nr. 2. Kape Nr. 3 įkapių nerasta.

Pilkapyno Š dalyje ŠR-PV kryptimi kasta III perkasa (4x1 m). Nuėmus velėną, per visą perkasą atsidengė pilkapio akmenų vainiko dalis, o kiek aukščiau, pilkapio vainiko išorinėje (pietvakarinėje) pusėje, buvęs pritvertas puslankio formos priestatėlis. Jo akmenys mažesni nei pagrindinio vainiko, glaudžiasi vienas su kitu, o V gale jungiasi su pagrindinio vainiko akmenimis. Priestatėlio ilgis R-V kryp-

timi - 1,5 m, plotis Š-P - 1 m. Vidinėje jo dalyje 0,7 m gylyje aptikti sunykę vaiko griaučiai (kapas Nr. 4). Mirusiojo įkapė - vaikiška žalvarinė antkaklė su mažais kūgeliais. Kapo vietoje buvo labai daug degėsių. Po kapu dar 15 cm storio su angliukais maišyto smėlio sluoksnis.

Išplėtus perkasą Š kryptimi pilkapio vidurio link, smėlio ir žvyro su pavieniais angliukais sluoksnyje aptiktas kapas Nr. 5. Mirusysis palaidotas galva į V, aukštielninkas, abi rankos sulenktos ir sudėtos ant deš. peties. Dešinėje mirusiojo pusėje, truputį aukščiau galvos gulėjo geležinis įmovinis ietigalis karklo lapo formos plunksna, o juosmens srityje, deš. pusėje - geležinis peilis su žemyn lenkta įkote.

Radiniai leidžia Lapučių pilkapių kapus datuoti III-IV a.

Noruišių pilkapiai buvo Kelmės apylinkėje, tarp kelio Kelmė-Vaiguva ir kaimo kapukų. Pasak kaimo gyventojų, apie 1930-1940 m. čia buvę dar 5 pilkapiai, apie 1 m aukščio sampilai su akmenų vainikais buvę 10-15 m vienas nuo kito.

Pilkapiai archeologams žinomi nuo 1926 m, kai į Kauno miesto muziejų iš čia pateko III-IV a. radinių[1]. 1961 m. buvo likęs vienas pilkapis, kuris buvo nulygintas 1972 m.

Pilkapių vietoje iškastos 3 perkasos. Tik trečioje perkasoje 0,6 m gylyje aptikti 4 suardyti XVI-XVII a. kapai. Įkapės - XVII a. mone-

---

[1] VAK, byla Nr. 15, p. 114-124; J. Puzinas, Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys, K., 1938, p. 223; Lietuvių liaudies menas. Senovės lietuvių papuošalai, Kn. 1, V., 1958, pav. 324-326, 328; P. Kulikauskas, R. Kulikauskienė, A. Tautavičius, Lietuvos archeologijos bruožai, V., 1961, p. 158, 164, 184, 536.

tos, 4 žalvariniai juostiniai žiedai (kapas Nr. 4) ir karsto geležinės vinys. Sveikas buvo kapas Nr. 6, aptiktas perkasos Š dalyje. Mirusysis palaidotas 0,8 m gylyje, aukštielninkas, galva į V. Prie kairiojo šlaunikaulio gulėjo geležinis peilis, o dubens srityje, dešinėje ir kairėje pusėse, po vieną XVII a. monetą. Dar dvi tokios pat monetos gulėjo kairės kojos kelio srityje, o viena pavienė moneta rasta virš griaučių, kapo duobėje.

Šalia kapo Nr. 4 0,4 m gylyje atkastas suardyto pilkapio kapas Nr. 5. Likusios tik įkapės - dvi antkaklės dėželiniais galais (viena sidabrinė), dvi žalvarinės pusapvalio skersinio pjūvio apyrankės. Prie pat antkaklių gulėjo žalvarinis ritinis smeigtukas ir žalvarinės grandinėlės dalis.

Taigi kasinėjimai patvirtino, kad Noruišių pilkapiai supilti III-IV a., o pakartotinai juose buvo laidojama XVII a.

KAŠTAUNALIŲ (ŠILALĖS RAJ.) KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1974 IR 1975 METAIS

Laima Vaitkunskienė

Apie 3 km į V nuo Laukuvos miestelio, ties Kaštaunalių pradine m-la, iškyla didžiulė kalva. Tai aukščiausia vieta Laukuvos apylinkės V dalyje. Jos Š papėdėje, abipus kelio Laukuva-Kaštaunaliai, yra kapinynas, patekęs į besikuriančias Kaštaunalių gyvenvietės ribas. Apie 2 km į ŠV dunkso Treigių piliakalnis su savo Sargute.

Kapinynas žinomas jau seniai. Yra žinių, kad XIX a. pradžioje kasant bulviarūsius, čia rasdavę žmonių kaulų ir senienų[1]. Jis

[1] A. Kosarževskis, Keli tautotyros mažmožiai, - Tauta ir žodis, kn. I, K., 1923, p. 108-109.